

Fotbollens sista proletärer

Denna dokumentär berättar historien om hur fotbollslaget IFK Göteborg - Änglarna i folkmun - en gång vid mitten av 1980-talet nosade på de riktigt stora titlarna. Och det fantastiska i historien är att laget nästan utslutande bestod av amatörer med vanliga, så kallat hederliga, jobb vid sidan av. De var truckförare, kokkar, rörmokare, fritidspedagoger - och lagen de mötte ute i Europa bestod av fullblodsproffs.

Filmen är historien om "något viktigt som gått förlostat inom svensk fotboll", som det sägs i filmen. Samtidigt ges en bild av ett Sverige i förändring.

Rekommenderad från åk 8

EN FILMHANDLEDNING AV
ANDREAS HOFFSTEN & PER ERIKSSON

Handling

"Heja Blåvitt, heja Blåvitt - vårt kära IFK" sjunger en lillkille till de första bilderna. IFK Göteborg var på 80-talet ett folkkärt lag inte bara i Haga och Majorna i Göteborg utan i hela Sverige.

Glenn Hysén, en av lagets alla stjärnor, berättar om hur killarna i laget jobbade på vanliga jobb till halv fyra och sen gick man till Kamratgården och hade träning ett par

tre dagar i veckan. Det var inget konstigt i det. Ett gäng amatörer som fick stora framgångar mot Europas proffslag på 80-talets mitt.

Men vi tar det från början. Göteborg på 1970-talet lukade fisk och motorolja. Varvsindustrin gick för fullt, Volvo byggde bilar ute i Torslanda. Det var en genuin arbetarstad. Dan Corneliusson, en annan av lagets stjärnor, hade 2,5 timmars resa med allmänna transportmedel för att komma till träningen. Hans mamma sträckte åt honom fem kronor till "en körv". Han debuterade i A-laget som 16-åring och gjorde nästan omedelbart succé. Då höll IFK till i mitten på division två, nuvarande superettan. Vid den tiden tillträdde Anders "Rövarn" Bernmar som klubbdirektör, "en hästhandlare och visionär med hjärtat till vänster." Hans idé var att göra IFK till ett varumärke för Folk rörelse-Sverige. Änglarna blev ett sosselag vilket var ganska naturligt i arbetarstaden Göteborg. Man spelade "champagnefotboll" - en glad offensiv fotboll. Och publiken strömmade till. Det var folkfest på Ullevi.

Samtidigt fick laget en ny tränare; Sven-Göran Eriksson från Hagfors i Värmland - en avlägsen släkting till en annan känd värmlänning: Tage Erlander. Svensnis gjorde revolution i laget. Han introducerade spelstilen "press med understöd". Det var laget som gällde, en för alla, alla för en. Tillsammans skapade man framgång. Det var lite som den svenska modellen på politikens område. Nu tillstötte en del nya värvade spelare, bland annat målvakten

Tomas Wernersson, backen "Röde Ruben" Svensson, även han värmlänning. Han gick till IFK trots att AIK från Stockholm hade bjudit det tiodubbla. Det var ett ställningstagande, Ruben trodde på laget och idéerna bakom.

I kvartsfinalen till 1981/1982 års UEFA cup - den tidens Champions league - slog man ut spanska Valencia via 2-2 borta och 2-0 hemma på Ullevi. Men det var på håret - laget hotades av konkurs. Man räddades av SKF som gick in med pengar och en ny styrelse bildades med tv-profilen och radiojournalisten Leif "Loket" Olsson som åkte med laget runt i Europa och rapporterade hem. Glenn Hysén spekulerar:

- Det var en hel del underskattning som tog oss vidare i cupen. Vi var amatörer, ett gäng rörmokare, elektriker och fritidsledare, de kan väl inte spela fotboll?

Man slog ut tyska Kaiserslautern i semi och nu väntade topplaget Hamburger Sports Verein i finalen. Ett rikt och stjärnspäckat lag vars tränare Ernst Happel skröt inför media:

- Det gläder mig att alla svenska spelare är friska - då kan de inte snacka bort något efteråt. Så säkra var laget på att vinna finalen.

Det blev en ful match med många kapningar och efterslängar. "De spelade som svin", kommenterade Glenn Hysén. Men 1 minut före full tid gör Tord Holmgren 1-0 i spöregnet på ett lerigt Ullevi. Retur i Hamburg och när laget landar möts de av redan färdigtryckta vimplar och halsdukar "Hamburg - Europacupmästare 1982". Svensnis tog med en vimpel in i omklädningsrummet före matchen. Det blev en rejäl tändvätska. Och IFK vinner med 3-0 inför en tysk hemmapublik som till slut visslar ut sina egna spelare i frustration och besvikelse.

År 1982 vann IFK Göteborg allt man ställde upp i. Allsvenskan, Svenska Cupen, UEFA cupen. Dan Corneliusson vann skytteligan, Torbjörn Nilsson Guldbollen. Men nu försvann halva laget ut i Europa, till olika proffslag. Och Svensnis gick till Benfica. Glenn Strömberg och Dan Corneliusson gick till italienska Como och fick spela mot världsstjärnor som Maradona mfl.

Med 1980-talet kommer nya värderingar in i samhället. "Frisyrgele och Satsa på dig själv" som filmens speaker sammanfattar. Sverige förändras, spekulationer och fiffel

präglar alltmer samhället menar Olof Palme i ett av många klipp i filmen med vår dåvarande statsminister. I en intervju svarar Torbjörn Nilsson på frågan om varför han inte fortsatte som proffs med att säga: "Livet handlar inte om att bli ekonomiskt oberoende utan om att hålla på med saker i sitt liv med passion. Det tror jag är vad livet handlar om."

Nu kommer nya spelare in i laget. Bland andra Roland Nilsson och den snabbe målgöraren Johnny Ekström. IFK skördar nya framgångar och avancerar i UEFA cupen. 1986 mördas Olof Palme på Sveavägen i Stockholm och Glenn Hysén ger uttryck för sin bestörtning. Samma vår vinner IFK hemma mot världslaget Barcelona med 3-0. Ett smått fantastiskt resultat. Den kanske bästa match ett svenskt klubbtag presterat någonsin. Spanska journalister chockades. Vad hände? Ett gäng kockar, rörmokare, elektriker och lagerarbetare kör över de spanska fullblodsproffsen. I olika reportage jämförs spelarnas livsstil och löner.

Men sagan får inte ett riktigt lyckligt slut. IFK Göteborg förlorar borta mot Barcelona efter straffar. De får två mål bortdömda för offside varav det ena synnerligen tveksamt. Man talar om domarskandal.

En svensk fotbollssaga tar slut. Samtidigt visas bilder på Olof Palmes begravning i Stockholm med stora folkmassor längs kortegevägen. Två sammanfallande händelser som utifrån olika perspektiv ger en bild av ett Sverige i förändring.

Slutbilderna visar Ruben Svensson, Dan Corneliusson, Torbjörn Nilsson, bröderna Tord och Tommy Holmgren på sina alldeles vanliga arbetsplatser. Alla på gott humör.

Idrott och politik

Idrott och politik borde kanske inte hänga ihop men det gör det. På flera olika sätt. Till att börja med är det oftast det offentliga - det vill säga skattebetalarna - som bygger fotbollsplaner, simhallar och hockeyrinkar. Arenor som behövs för att utöva, och lära sig utöva, olika sporter. Och detta med all rätt enligt gamla kulturella ideal om en sund själ i en sund kropp, så att säga helt i linje med en modern syn på preventiv folkhälsovård.

Genom föreningsstöd bidrar kommuner och andra till

att dessa arenor hålls i ordning och att det finns ledare och tränare, från knattelag upp till seniorverksamhet. Frågan är när det offentliga rummet inte längre ska vara med och betala. Ska kommuner betala för att bygga nya stora arenor till professionella lag i högsta ligan som drivs som aktiebolag?

På senare tid har det i Sverige aktualiserats en ny fråga om vem som ska betala för de polisinsatser som krävs vid stora sportevenemang. Vissa län och kommuner låter idrottsklubbarna betala, andra inte. Där tycker man inte att skattebetalarna ska behöva betala för att ta hand om bråkstakar till evenemang som annars renderar miljoninkomster till klubbarna.

- Vad kan vi, polisen, samhället göra för att undvika huli-ganism och bråk vid idrottsevenemang? Vad är det som gör att fotboll och andra stora lagsporter drar till sig huli-ganer? Var går gränsen för vad samhället ska acceptera?

- Hur många har känt sig hotade när de varit och tittat på sport?

Idrott och politik förenas också många gånger på ett annat och högre plan. I samband med stora internationella tävlingar som VM och OS har det förekommit olika manifestationer. Berömda är exempelvis de olympiska sommarspelen 1936 i Berlin då nazisterna i Tyskland maximalt utnyttjade evenemanget som ett propagandajippo, liksom OS 1968 där 200 meterslöparna Tommie Smith och John Carlos sträckte nävarna i luften i protest mot USAs raspolitik.

Vid olympiska sommarspelen 1972 i München slog terrorister till mot israeliska idrottsmän, och sedan dess är säkerhetsbevakningen förstärkt. Under OS 1980 bojkottade USA och andra västländer tävlingarna eftersom spelen hölls i Moskva. När USA arrangerade spelen fyra år senare bojkottade i sin tur dåvarande Sovjetunionen och östblocket OS i Los Angeles.

- Undersök gärna ytterligare manifestationer och vad som har varit bakgrund och resultat av dessa protester. Är det rätt att använda idrottsscenen för den här typen av politiska manifestationer?

Sammanblandningen av samhälle och idrott, mellan person och idrott, har aktualiserats i Sverige under hösten

2011 då Svenska Fotbollsförbundet beslutade att stänga av en landslagsspelare på obestämd tid, från spel i landslaget eftersom han har blivit dömd för kvinnomisshandel.

- Agerar fotbollsförbundet rätt? När behöver det moraliska stå över det sportsliga? Om idrottsprofiler ska fungera som förebilder - vilka krav har vi då rätt att ställa på dem - om vi nu har en sådan rätt?

Fotboll och pengar

En gång i tiden - och det var inte så länge sen - var fotbollsspelarna amatörer precis som alla andra idrottsmän och kvinnor. Den olympiska eden förestavade att inga pengar fick finnas med i bilden. Sen, framförallt med medias och teves intåg, förändrades landskapet. Idrott blev en med tiden allt viktigare del av i första hand kommersiell teves programläggning. Och kändisskapet som en naturlig följd av exponering samt hela industrin runt storklubbarna med merchandizing bidrog till att ytterligare trissa upp priser och löner.

Idag tjänar storstjärnorna i månaden eller veckan vad en normal svensk arbetare skulle vara tacksam att ha i årsinkomst. Manchester United, Barcelona, Real Madrid och andra storklubbar är miljardindustrier idag.

- Vad har spelarnas fantasilöner inneburit för sporten? Är det rimligt att någon som sparkar runt med en boll tjänar hundra gånger mer än exempelvis en statsminister? Är fotbollens så kallade danande förmåga, det vill säga rollen som moralisk förebild helt enkelt skamfilad? Storklubbarna tjänar stora summor på sin verksamhet - men tar de ansvar för sina evenemang; kostsam polisbevakning - eller ska klubbarna betala själva?

- Vad berättar det om oss människor och vårt samhälle när stjärnor inom idrott och nöjesbransch tjänar fantasilöner jämfört med exempelvis lärare, vårdpersonal och polis?

När David spöar Goliat

IFK Göteborg vann överraskande stora internationella segrar mot europeiska storklubbar såsom Hamburg SV, Kaiserslautern, Inter från Milano, Barcelona mfl. Det ser man mycket sällan idag där en handfull lag i de stora europeiska ligorna dominerar år ut och år in. Det enda

som kan hända verkar vara när ett lag helt plötsligt får någon oljemagnat att sponsra som gör att tränaren mer eller mindre kan köpa ihop ett nytt storlag. Så som i fallet med det engelska laget Manchester City.

Det är den gamla bibliska myten från Samuels bok som berättar om hur den framtida israeliska kungen David besegrar och dödar filistéén Goliat som alltid älskats av folk. Den nederlagstippade som vinner mot alla odds.

- Vi älskar ju alla när det sker - när David spöar Goliat, men hur ofta sker det i verkliga livet? Och egentligen har inte lite av sportens/tävlingens själva idé gått förlorad när man på förhand i stort sett vet mellan vilka 3-4 lag det kommer att stå i de europeiska ligorna?

Livets mening

Torbjörn Nilsson berättar vid ett tillfälle i filmen om sin syn på vad som är värdefullt i livet och vad som driver honom. Han säger bland annat att: "Livet handlar ju inte om att bli ekonomiskt oberoende - nej, det handlar om att göra det man brinner för." som svar på frågan om varför han i förtid gav upp en lovande professionell fotbollskarriär för att istället ägna sig åt det han trivs med i livet hemma i Sverige.

Ett synsätt som knappast är det mest gängse i vår tid där snabba vinster är mottot för dagen.

- Vad är det som ger livet innehåll och mening? Hellre rik och frisk än fattig och sjuk - säger folkhumorn; men kan lycka köpas för pengar?

Ett genusperspektiv

Ur ett marknadsekonomiskt perspektiv är det förståeligt att manliga fotbollsspelare tjänar betydligt mer än sina kvinnliga kollegor. De drar hundrafalt större publik - till största delen manlig - och därav en ökad volym av reklamintäkter, prylförsäljning mm. Men vi kan också vända på perspektivet när vi läser de så kallade SOM undersökningarna som mäter svenska folkets kulturkonsumtion. Där framgår tydligt att det är den kvinnliga delen av befolk-

ningen som går på bio, teater, museer, dans och konst. Killarna gör annat - men vad? Kollar på fotboll på teve?

- Vad tror ni det beror på att kvinnor är stora kulturkonsumenter och män inte? Tror ni detta grundläggs i unga år? Kan - och vill - man göra något åt det?

Produktionsuppgifter

Sverige 2011

Producent: Kalle Gustafsson Jerneholm

Manus & regi: Martin Jönsson & Carl Pontus Hjorthén

Musik: Ian Persson & Simon Ohlsson

Animation: Sophia Söderqvist

Klippkonsult: Andreas Jonsson

Medverkande

Torbjörn Nilsson

Glenn Hysén

Dan Corneliusson

Ruben Svensson

Leif "Loket" Olsson

Sven-Göran Eriksson

Tord Holmgren

mfl

Tekniska uppgifter

Längd: 75 minuter

Format: dvd samt TWIX

Censur: ej granskad

Svensk premiär: 1 april 2011

Distribution

Svenska Filmstudion, email: info@svenskafilmstudion.com

webb: <http://proletarer.info.se>

Filminstitutet kan inte garantera att filmen finns i distribution efter den har slutat visas på ordinarie biografrepertoar. Via länken www.sfi.se/filmdistribution kan ni lära mer om hur ni hittar och bokar film.

Redaktion

Andreas Hoffsten, Film & samhälle, Svenska Filminstitutet, mars 2012